

Beata Sawicka, Kozienice

ROZMOWA DUSZPASTERSKA JEDNĄ Z PODSTAWOWYCH FORM DUSZPASTERSTWA INDYWIDUALNEGO I SPECJALISTYCZNEGO

Duszpasterstwo to zorganizowana i zbawcza działalność Kościoła. Dzieli się ono na duszpasterstwo zwyczajne i nadzwyczajne. Duszpasterstwo zwyczajne jest adresowane do wszystkich wiernych, a w sposób szczególny realizowane jest w parafii. Duszpasterstwo nadzwyczajne dzieli się na specjalne i specjalistyczne, które w sposób szczególny kładzie akcent na ludzi nieodnajdujących się w Kościele, zagubionych, odrzucających pewne normy i wartości. Nie ma ono już takiego, bezpośredniego związku z parafią. W ramach duszpasterstwa specjalistycznego prowadzi się duszpasterstwo: narkomanów, bezdomnych, nieprzystosowanych społecznie, żyjących w związkach niesakramentalnych. Ponadto terapię alkoholiów, osób o skłonnościach homoseksualnych, uzależnionych od Internetu, seksu, zakupów, telefonów komórkowych, pracy.

Jedną z podstawowych form duszpasterstwa indywidualnego i specjalistycznego jest rozmowa duszpasterska. Już papież Paweł VI, w adhortacji Ewangelii Nuntiandii zwrócił uwagę na głoszenie Ewangelii od osoby do osoby, powołując się na działanie samego Jezusa Chrystusa (rozmowa z Samarytanką, Nikodemem, Zacheuszem, młodzieńcem (46)). Papież poucza także, że: Nie powinno dojść do tego, aby na skutek niesienia Dobrej Nowiny do licznych rzesz, zapomniano o tej formie, która dotyczy sumienia poszczególnego człowieka i porusza słowem od kogoś innego (EN 46).

Niniejsza praca ze względu na jej temat, podejmie i to bardzo ogólnie zagadnienie rozmowy duszpasterskiej. Pierwszy punkt pracy będzie próbą definicji, następnie ukaza: model i warunki udanej rozmowy duszpasterskiej oraz jej fazy.

Definicja rozmowy duszpasterskiej

Rozmowa duszpasterska to metodycznie prowadzony dialog duszpasterski, na sposób rozmowy terapeutycznej, w której próbuje się rozwiązać podstawowe problemy życiowe osoby szukającej porady, a wymagające podjęcia nowych decyzji. Powinna ona uwzględniać dwa wymiary człowieka: wymiar horyzontalny (psychiczne właściwości człowieka) i drugi wymiar dotyczący transcendencji, świata łaski Bożej.¹

Do spotkania osób w rozmowie duszpasterskiej dochodzi z inicjatywy osoby szukającej pomocy i porady wobec własnych trudności życiowych. Kontakt z doradcą odbywa się wstępnie na płaszczyźnie psychologicznej, później zaś teologicznej. Te dwie

¹ A. Tomkiewicz, *Duszpasterstwo indywidualne*, [w:] *Teologia pastoralna*, t. 2, red. R. Kamiński, Lublin 2002, s. 600.

rzeczywistości należą do wymiaru zbawczego. Początkowo zainteresowanie doradcy koncentruje się na ogół na aktualnym problemie człowieka. Duszpasterz czy doradca spotyka daną osobę w momencie dla niej trudnym, a nawet krytycznym. Charakteryzuje ją smutek, niechęć do działania, bezradność lub depresja. W rozmowie duszpasterskiej, mającej swój psychologiczny wymiar, nie chodzi o analizowanie psychologicznej osobowości człowieka przeżywającego kryzys ani o zastosowanie technik psychoterapeutycznych, lecz na umożliwieniu rozmówcy spotkania z osobowym Bogiem.²

Wzór rozmowy duszpasterskiej

Powodzenie rozmowy duszpasterskiej zależy od przyjęcia takiego modelu, który zastosował Jezus Zmartwychwstały wobec uczniów z Emmaus.³ Po śmierci Chrystusa, uczniowie ci przeżywali smutek, poczucie bezradności i lęk przed przyszłością. Jezus spotyka ich w drodze do Emmaus i nawiązując z nimi dialog odwołuje się do ich przeżyć emocjonalnych. Mistrz towarzyszy im w drodze, dodaje odwagi, wspiera ich, uczy przezwyciężyć smutek i rozczarowanie. W przeżywanym kryzysie uczniowie stopniowo zaczynają rozumieć swoją sytuację i rozumieć Boga, który stał się człowiekiem. Punktem kulminacyjnym tego spotkania stał się udział w Eucharystii. Dopiero wtedy uczniowie rozpoznali swego Pana. W poczuciu wielkiej radości, udali się do Jerozolimy, aby podzielić się z innymi swoimi przeżyciami i doświadczeniem (zob. Łk 24, 13-35).

W duszpasterskiej rozmowie Jezusa z uczniami, ukazane zostało przejście od kryzysu – przez jego przezwyciężenie – do uczestnictwa w Eucharystii. Dopiero tu nastąpiło rozpoznanie Boga. Jednak wcześniej było przygotowane przez spotkanie i towarzyszenie człowiekowi w jego utrudzeniu, aby mógł on otworzyć się na Słowo Boże.

Tak jak uczniowie z Emmaus odkryli nowe spojrzenie na swój kryzys egzystencjalny, tak też, w rozmowie duszpasterskiej osoba poszukująca porady powinna uzyskać nowe spojrzenie na własne życie, w świetle pogłębionej religijności.

Warunki skutecznej rozmowy duszpasterskiej

Jakość prowadzonej rozmowy duszpasterskiej zależy od prawidłowej komunikacji interpersonalnej, która jest uwarunkowana postawami doradcy i osoby szukającej porad, jak również kanałem komunikacji – werbalnym i niewerbalnym.⁴ Przekaz i percepcja treści religijnych zależy w dużym stopniu nie tylko od cech intelektualnych i wiedzy dialogujących osób, ale także od wzajemnych postaw uczuciowych, jakie między nimi zachodzą, które albo ułatwiają lub utrudniają przepływ obiektywnych treści. Przy zbieżności przekazu werbalnego z niewerbalnym dana informacja staje się dla słuchacza wiarygodna. Kiedy jednak rozmówca dostrzega dysonans w przekazie informacji – komunikat traktuje jako niewiarygodny. Stąd do zadań duszpasterza czy doradcy świeckiego należy budowanie atmosfery zaufania, aby informacje

² Por. M. Szertmartoni, *Psychologia pastoralna*, Kraków 1995, s. 35.

³ Zob. A. Tomkiewicz, *Duszpasterstwo indywidualne...* dz. cyt., s. 603.

⁴ Zob. R. Kamiński, A. Tomkiewicz, *Rozmowa duszpasterska i jej uwarunkowania psychologiczne* [w:] RTK 33(1986) z. 6, s. 120.

religijne mogły dotrzeć bez większych zniekształceń do świadomości odbiorcy.⁵ Duszpasterz powinien być „obok” swego rozmówcy, a nie ponad nim czy przeciw niemu.

Skuteczność rozmowy indywidualnej zależy od cech osobowości kapłana, lub chrześcijańskiego doradcy świeckiego. Powinien odznaczać się doświadczeniem życiowym i rozumieć egzystencjalne problemy współczesnego człowieka. Taka osoba wyzwala u rozmówcy poczucie zaufania i bezpieczeństwa, odwagę do krytycznego spojrzenia na siebie, bez stosowania mechanizmów obronnych. Prawdziwy kontakt osobowy może zaistnieć wówczas, gdy doradca odznacza się następującymi cechami: empatyczna postawa, kongruencja – autentyczna postawa, bezwarunkowa akceptacja.⁶ Empatyczna postawa wymaga od doradcy odczuwania i myślenia razem z rozmówcą, ale nie za niego. W ten sposób duszpasterz przyjmuje obiektywne doświadczenia drugiej osoby, tak jakby to sam odczuwał, nie zatracając przy tym samego siebie. Taka empatyczna umiejętność zakłada współodczuwanie lęku, smutku lub nadziei razem z drugą osobą. Kongruencja, czyli autentyczna postawa oznacza zgodność wewnętrznego i zewnętrznego doświadczenia. Doradca nie może być zasłonięty „maską”, przy pomocy której odgrywa jakąś rolę. Osoby o braku jedności między poglądami a zastosowaniem ich w praktyce dnia codziennego, są postrzegane jako niewiarygodne, a przez to nie mogące udzielić skutecznej pomocy. Osoba odznaczająca się wysokim stopniem autentyzmu, akceptująca własne mocne i słabe strony, posiada pewien urok osobisty, wzbudza zaufanie. Bezwarunkowa akceptacja to szacunek i miłość do rozmówcy. Doradca ma zaakceptować swego rozmówcę, jako osobę, nie jak przypadek do analizowania, jako istotę, którą trzeba kochać, nie jako jednostkę, którą trzeba przekonywać i stawiać jej warunki, ale jako osobę wartą docenienia i pomocy w odkryciu posiadanych bogactw oraz dróg pięknego i bogatego życia.⁷

Ważnym elementem rozmowy duszpasterskiej jest także osobowość osoby poszukującej pomocy. Powinna ona spełniać dwa warunki: być zdolna do dokonania wglądu w siebie, w swoją sytuację psycho- egzystencjalną oraz powinna mieć pozytywne nastawienie do duszpasterza lub doradcy podczas odbywania rozmowy.

Na jakość i skuteczność rozmowy duszpasterskiej ma wpływ sam sposób- fazy przeprowadzenia rozmowy. To zagadnienie jednak zostanie szerzej omówione przy kolejnym punkcie niniejszej pracy.

Etapy rozmowy duszpasterskiej

W przebiegu rozmowy duszpasterskiej występuje kilka faz.⁸ Pierwsza z nich dotyczy kształtowania atmosfery zaufania pomiędzy duszpasterzem a rozmówcą. Ważne jest dobre rozpoczęcie rozmowy, nawiązanie kontaktu, partnerstwo, szacunek wobec osoby szukającej pomocy. Doradca i rozmówca muszą być „w tej samej

⁵ R. Kamiński, Wprowadzenie do teologii pastoralnej, Lublin 2002, s. 88.

⁶ A. Tomkiewicz, Duszpasterstwo indywidualne... dz. cyt., s. 610.

⁷ Por., Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia. Kościół, narkotyki i narkomania. Podręcznik duszpasterski, Poznań 2006, p. 425.

⁸ Por. R. Kamiński Wprowadzenie... dz. cyt., s. 89.

łodzi” W budowaniu zaufania istotną rzeczą jest umiejętność cierpliwego, aktywnego i uważnego słuchania, bez postawy autorytarnej, bez stwierdzeń uogólniających typu: większość ludzi przeżywa takie problemy. W wypowiedziach doradcy nie mogą pojawiać się napomnienia moralizatorskie – musi pan zmienić swoje zachowanie. Jeżeli w kontakcie duszpasterskim wytworzy się atmosfera zaufania, to rozmowa duszpasterska przejdzie do następnej fazy.

Drugi etap rozmowy to odblokowanie nagromadzonych w przeszłości negatywnych przeżyć i uczuć. Dla tej fazy duszpasterskiej rozmowy ważne jest zwrócenie uwagi na odszyfrowanie komunikatów niewerbalnych rozmówcy, a szczególnie na mowę ciała, sposób przekazywania informacji, mimika, ton głosu, dobór słów. Na tym etapie doradca prosi także, aby osoba poszukująca pomocy powiedziała więcej o sobie, swoich relacjach z innymi ludźmi, trudnościach i sukcesach w życiu oraz o poglądach na religię, etykę i inne wartości.⁹ Psychologiczne rozeznanie prowadzi do poznania teologicznego, które odnosi się do wiary i sensu ludzkiego życia. Po odblokowaniu negatywnych przeżyć, jednostka jest zdolna do otwarcia się na wartości religijne. Dojrzała religijność może pomóc człowiekowi w odnalezieniu sensu życia, wpłynąć na rozwój jego władz psychicznych i duchowych, a przede wszystkim obudzić i wzmocnić ludzką miłość i nadzieję, oraz pomóc w znalezieniu sposobu rozwiązywania kryzysów egzystencjalnych..¹⁰

Ostatnia faza rozmowy duszpasterskiej dotyczy jej zakończenia i polega na zaakceptowaniu wartości religijnych przez rozmówcę. Duszpasterz powinien pomóc rozmówcy poznać samego siebie w świetle Ewangelii, ale w atmosferze zaufania. Rozmowa duszpasterska może skończyć się wyznaniem win i udzieleniem rozgrzeszenia. Nie zawsze jednak rozmowa duszpasterska kończy się spowiedzią. Czasem konieczny jest dłuższy okres by przygotować rozmówcę przebaczenia, pojednania i przyjęcia Słowa Bożego. Dlatego potrzebne mogą okazać się dodatkowe spotkania, uzupełnione np. lekturą teologiczną.¹¹ Gdy rozmowa duszpasterska nie skończy się sakramentem pojednania, domaga się ona innego pozytywnego zakończenia. Istotne jest wskazanie rozmówcy różnych dróg rozwoju duchowego i religijnego np. przez przynależność do wspólnoty religijnej.

Rozmowa duszpasterska, jako forma realizacji duszpasterstwa specjalistycznego jest adresowana do osób przeżywających trudności egzystencjalne lub kryzysy religijne. Mogą u nich wystąpić pewne trudności w funkcjonowaniu sfery uczuciowej, co z kolei może utrudniać przyjęcie Dobrej Nowiny. Rozmowa duszpasterska ma być zatem motywowana teologicznie, gdyż dąży się w niej do zbawienia człowieka. Jednocześnie należy mieć na uwadze wolność, godność i możliwość osobistego kształtowania doświadczenia Boga przez rozmówcę. Istotą rozmowy duszpasterskiej jest nawiązanie prawidłowych relacji z drugą osobą i pomoc jej w nawiązaniu głębokiej więzi z Bogiem. Ta więź może dokonać się wtedy, gdy człowiek akceptuje siebie i ma wysokie poczucie własnej wartości. A temu służy rozmowa duszpasterska.

⁹ A. Tomkiewicz, *Duszpasterstwo indywidualne...* dz. cyt., s. 605.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże.